

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

БУРМА Сергій Костянтинович

УДК 341.176(4):340.116:341/349

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ІНСТИТУТУ ДРУЖНЬОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
АНЦУПОВА Тетяна Олександрівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
БАБІН Борис Володимирович,
Міністерство юстиції України,
Урядовий уповноважений у справах Європейського
суду з прав людини;

кандидат юридичних наук, доцент
СВЯТУН Олена Володимирівна,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри порівняльного
та європейського права

Захист відбудеться 20 листопада 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 в Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 16 жовтня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. В. Горобець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Історія Європейського суду з прав людини (далі – Суд, Страсбурзький суд) – це більше п’ятдесяти років наполегливої праці видатних фахівців права у сфері захисту прав людини та розповсюдження європейських цінностей верховенства права та справедливості. На цьому шляху системні недоліки, що існують у національних правових системах держав-сторін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та призводять до значної кількості (іноді десятків тисяч) повторюваних заяв, продовжують залишатися фундаментальним питанням життєздатності та ефективності Страсбурзького суду.

Нині Європейський суд з прав людини щомісяця отримує близько п’ятисот індивідуальних заяв проти України, половина з яких стосується пілотного рішення у групі справ Юрій Миколайович Іванов проти України (яка вже налічує більше дев’яти тисяч комунікованих Уряду України заяв).

У таких умовах дружнє врегулювання спору являє собою найбільш прийнятний засіб зняття протиріч між його сторонами. Можливість досягти дружнього врегулювання із заявником є альтернативою очікуванню чергового рішення щодо суті. У своїй Резолюції Res (2002) 59 щодо практики дружнього врегулювання, а також у деклараціях Інтерлакенської (2010 р.), Ізмірської (2011 р.), Брайтонської (2012 р.) та Брюссельської (2015 р.) конференцій високого рівня, Комітет Міністрів Ради Європи неодноразово підкреслював пріоритетність практики дружнього врегулювання спорів у справах, подібних до вже розглянутих Судом, в яких не порушено фундаментальні питання дотримання положень Конвенції, а також у справах, в яких не йдеться про необхідність внесення змін до правових систем держав-учасниць.

Отже, практика дружнього врегулювання у повторюваних справах («справах-клонах») є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку європейського правосуддя у сфері захисту прав людини, що сприятиме забезпеченню швидкого врегулювання спору, зменшенню загальної кількості заяв й зниженню надмірного робочого навантаження на Страсбурзький суд.

Окремих аспектів судової практики врегулювання спорів в Європейському суді з прав людини торкалися вітчизняні та західні вчені і практики: Ф. Анг (F. Ang), В. Бергер (V. Berger), Е. Бергманс (E. Berghmans), М. Вілліджер (M. Villiger), Л. Вільдхабер (L. Wildhaber), Д. Гом’єн (D. Gomen), Б. Гроновська (B. Gronowska), Л. Зваак (L. Zwaak), Л. Енґі (L. Engi), І. Кабрал Баррето (I. Cabral Barreto), І. В. Караман, Х. Келлер (H. Keller), Ж.-П. Коста (J.-P. Costa), Ф. Ліч (P. Leach), В. В. Лутковська, Д. Сутер (D. Suter), Х. Розакіс (C. Rozakis), Н. І. Севостьянова, М. Форовіч (M. Forowicz), Е. Фріберґ (E. Fribergh), Е.-Х. Фура-Сандстрьом (E.-K. Fura-Sandström), Г. Ю. Юдківська (G. Yudkivska).

Однак поза увагою науковців залишилося системне дослідження особливих правових характеристик інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер – 0110U000671) та плану науково-дослідної роботи кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України до європейського права».

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є визначення особливих правових характеристик інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини в умовах розвитку міжнародного судового процесу у сфері захисту прав людини.

Для досягнення цієї мети необхідне розв'язання наступних задач:

висвітлити еволюцію засобів мирного врегулювання міжнародних спорів;

виявити спільне й відмінне у розвитку інституту дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини;

визначити морально-етичний аспект інституту дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини;

визначити поняття та особливі характеристики процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини;

виробити критерії класифікації та виявити особливості різних видів процедури дружнього врегулювання в практиці Європейського суду з прав людини;

визначити поняття та особливі характеристики процедури схвалення умов односторонньої декларації в Європейському суді з прав людини;

проаналізувати акти законодавства України про заходи щодо досягнення дружнього врегулювання спору у справах проти України в Європейському суді з прав людини;

виявити проблеми та запропонувати заходи щодо підвищення ефективності виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справах проти України.

Об'єктом дослідження є практика дружнього врегулювання спорів як частина міжнародного судового процесу у сфері захисту прав людини.

Предметом дослідження є інститут дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини.

Методи дослідження. Тема дослідження, його мета і задачі, специфіка об'єкта і предмета визначили його методологічну основу. Наукова обґрунтованість сформульованих висновків досягається використанням широкої сукупності методів наукового пізнання.

Діалектичний підхід становив основу для вивчення інституту дружнього врегулювання у взаємодії його характеристик та динаміці його розвитку (пп. 1.1, 1.2). Використання історичного підходу дало змогу проаналізувати різні етапи розвитку інституту дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини (пп. 1.2, 2.1, 2.3). Порівняльно-правовий підхід дозволив виявити спільне й відмінне у розвитку інституту дружнього врегулювання (п. 1.2). Антропологічний підхід спрямовано на розкриття антропоцентричних основ прецедентного права і практики Суду (п. 1.3). На основі системного підходу було запропоновано класифікацію видів процедури дружнього врегулювання (п. 2.2).

Формально-юридичний (догматичний) метод використовувався для правового аналізу положень, які містяться в актах міжнародних організацій, правилах процедури органів міжнародного правосуддя, національному законодавстві України, а також при визначенні нових дефініцій (пп. 2.1–2.3). Статистичний метод сприяв узагальненню судової практики й аналізу статистики Суду (пп. 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Застосування герменевтичного та семіотичного методів дозволило здійснювати авторський переклад та інтерпретацію джерел процесуального та матеріального права Ради Європи, з'ясовувати зміст юрисдикційних актів та автономних понять у практиці Страсбурзького суду (пп. 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). Синергетичний метод дозволив представити інститут дружнього врегулювання як самоорганізовану змінювану систему правових явищ (пп. 1.1, 1.2).

Теоретичну базу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері загальнотеоретичної юриспруденції, міжнародного права та права Ради Європи, серед яких: А. Х. Абашидзе, Е. Аннерс, Т. О. Анцупова, Б. В. Бабін, Х. Бехруз, Я. Броунлі, В. Г. Буткевич, О. К. Вишняков, Д. Л. Давиденко, М. А. Дамірлі, В. Н. Денисов, А. І. Дмитрієв, В. В. Дудченко, Н. А. Зелінська, О. А. Кірімова, А. І. Ковлер, Ю. М. Оборотов, М. І. Пашковський, Е. А. Пушмін, П. М. Рабінович, М. О. Рожкова, О. В. Святун, А. С. Смбалян, М. О. Хадсон, С. В. Шевчук та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні комплексного міжнародно-правового аналізу інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини в умовах розвитку міжнародного судового процесу у сфері захисту прав людини та полягає у тому, що:

уперше:

запропоновано термін «примирливий механізм страсбурзької системи» для позначення судових засобів мирного врегулювання спорів

в Європейському суді з прав людини – дружнього врегулювання та схвалення умов односторонньої декларації;

систематизовано наукові підходи до визначення поняття «дружнє врегулювання» та розмежовано тлумачення «дружнього врегулювання» як правового інституту та як процедури врегулювання спору у Страсбурзькому суді, а саме: інститут дружнього врегулювання визначено як спільність нормативно-правових (матеріальних і процесуальних), морально-етичних, структурних та функціональних характеристик врегулювання міжнародно-правового спору між сторонами, на основі загальновизнаних принципів міжнародного судового процесу, принципів конфіденційності переговорів та балансу інтересів сторін, взаємовигідної згоди і дотримання прав людини, з винесенням обов’язкового судового рішення для сторін спору або без такого; процедуру дружнього врегулювання визначено як форму міжнародної примирливої процедури, яка заснована на загальновизнаних принципах міжнародного судового процесу, принципах конфіденційності переговорів, балансу інтересів сторін і повазі до прав людини, яка може бути застосована на будь-якій стадії судового процесу в Європейському суді з прав людини, з моменту визнання заяви прийнятною, та спрямована на досягнення сторонами спору взаємовигідної згоди щодо справедливої сатисфакції потерпілій стороні;

розроблено такі критерії класифікації процедур дружнього врегулювання на основі останніх тенденцій прецедентної практики Суду: категорія справ, форма судового рішення, кількість заявників, коло суб’єктів, спосіб моніторингу за виконанням умов угоди про дружнє врегулювання, рекомендовані заходи, місце укладення угоди, стадія судового процесу, на якій було досягнуто дружнє врегулювання, ступінь конфіденційності переговорів щодо дружнього врегулювання;

визначено процедуру схвалення умов односторонньої декларації як форму міжнародної примирливої процедури, заснованої на принципі поваги до прав людини, яка може бути застосована на будь-якій стадії судового процесу, з моменту визнання заяви прийнятною та виражається у відкритій пропозиції держави щодо справедливої сатисфакції потерпілій стороні, за умови її згоди, або без такої згоди за рішенням Суду;

удосконалено:

уявлення про еволюцію міжнародних примирливих процедур в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини: від окремих норм щодо мирного врегулювання спору в міжнародному судовому процесі до формування цілісного правового інституту дружнього врегулювання спорів;

функціональну структуру міжнародного судового процесу та виявлено функцію легітимації рішень Європейського суду з прав людини, яка полягає у тому, що рішення Суду мають не лише компенсаторний характер,

а й повинні відповідати очікуванням суспільства (зокрема, заявників) щодо встановлення справедливості;

набули подальшого розвитку:

дослідження правової природи і проблематики примирливих процедур та аналіз співвідношення понять «примирлива процедура», «примирна процедура», «мирова угода», «дружнє врегулювання» у загальнотеоретичній та міжнародно-правовій доктрині;

дослідження історії міжнародних примирливих процедур та їх застосування в діяльності регіональних систем органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини;

розв'язання «конфлікту» філософських теорій щодо дружнього врегулювання та зроблено висновок, що балансування між публічними й приватними інтересами сторін та етичними стандартами має відбуватися шляхом гармонізації таких фундаментальних цінностей як легітимність, справедливість та ефективність;

пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині поширення практики застосування процедури дружнього врегулювання спорів в Страсбурзькому суді та виконання рішень Суду щодо України;

рекомендації щодо розвитку практики дружнього врегулювання спорів у справах проти України шляхом змін у судовій та адміністративній практиці щодо реалізації європейських стандартів захисту прав людини з компенсаторно-орієнтованої на превентивно-орієнтовану;

пропозиції щодо заходів підвищення ефективності виконання рішень Суду щодо дружнього врегулювання у справах проти України.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – для подальшого вивчення судового процесу в Європейському суді з прав людини; *навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Право Ради Європи», «Мирне вирішення міжнародних спорів», «Міжнародно-правові механізми захисту прав людини», «Європейське судочинство в сфері захисту прав людини», «Практика Європейського суду з прав людини» та розробці відповідного методичного забезпечення для студентів спеціальностей «Правознавство» та «Міжнародне право»; *юридичній практиці* – під час вдосконалення нормативно-правової бази України щодо виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини; практичній діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини та його Секретаріату щодо узгодження на міжвідомчому рівні умов дружнього врегулювання у справах проти України, укладення угод про дружнє врегулювання спору; під час професійної та практичної підготовки правозахисників, в тому числі з питань практики Суду; під час спеціальної професійної підготовки Урядових уповноважених у справах Європейського

суду з прав людини (урядових агентів) та співробітників Секретаріату Суду у державах-членах Ради Європи.

Особистий внесок здобувача. Дослідження виконане автором особисто; всі результати цієї роботи, сформульовані в ній висновки, положення та рекомендації обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У співавторстві опубліковано одну працю апробаційного характеру, в якій здобувачем здійснено аналіз даних судової статистики щодо практики дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини з визначенням основних тенденцій і перспектив розвитку процедури дружнього врегулювання у державах, які є сторонами Конвенції.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення і висновки дослідження були обговорені на засіданнях кафедр права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» та міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету, а також на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, «круглих столах». Серед них: Семінар «Міжнародні стандарти правового захисту права на свободу мирних зібрань» (м. Київ, 2013 р.) ; Третя Міжнародна науково-практична конференція «Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» (м. Одеса, 2014 р.) ; Круглий стіл, присвячений 10-річчю кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 2014 р.) ; Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення» (до 125-річчя від дня народження Володимира Михайловича Корецького) (м. Київ, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 2015 р.) та ін.

Публікації. Основні положення дослідження відображені у 15 публікаціях, 5 з яких опубліковано в наукових фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України, 2 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, та 8 інших публікаціях, одна з яких у співавторстві.

Структура роботи зумовлена проблематикою дослідження, його метою, предметом й задачами. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 231 сторінку, з них 39 сторінок нараховує список використаних джерел, який складається з 364 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність і ступінь розробки теми дисертації, визначаються об'єкт, предмет, мета і задачі дослідження, його методологічна, теоретична та емпірична бази, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, формулюються основні положення, що містять наукову новизну, розкривається теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наводяться дані про їх апробацію.

Розділ перший «Генезис інституту дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини» складається з трьох підрозділів, у яких простежено динаміку розвитку форм мирного врегулювання міжнародних спорів і охарактеризовано інститут дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини.

У **підрозділі 1.1. «Еволюція мирного врегулювання міжнародних спорів»** підсумовано дослідження проблематики судових примирливих процедур у міжнародно-правовій науці. Підтримано інституційний підхід до дружнього врегулювання (К. Балцержак, Б. Гроновська, Х. Розакіс), за яким дружнє врегулювання розуміється не лише як форма примирливої процедури чи угоди про врегулювання спору, а як сукупність правових елементів, що взаємодіють між собою.

Встановлено, що у XIX–XX ст. відбувається інституціоналізація міжнародних примирливих процедур, їх інтеграція у міжнародний юридичний процес. Далі примирливі процедури потрапляють у поле зору дослідників не інакше як в аспекті досліджень міжнародного судового процесу та особливостей відправлення правосуддя на універсальному та регіональному рівнях.

Доведено, що якісно новий етап у розвитку міжнародних примирливих процедур розпочався з другої половини XX ст., він пов'язаний із формуванням системи регіональних органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини, серед яких: Європейський суд з прав людини – 1959 р., Міжамериканська комісія з прав людини – 1959 р., Міжамериканський суд з прав людини – 1979 р., Африканська комісія з прав людини і народів – 1987 р, Африканський суд з прав людини і народів – 2004 р. У цей період відбувається оформлення інституту дружнього врегулювання, дружнє врегулювання наділяється характерними йому й нині, оригінальними на фоні інших форм міжнародних примирливих процедур, рисами – досягнення заінтересованими сторонами спору взаємовигідної згоди щодо справедливої сатисфакції потерпілій стороні на основі поваги до прав людини, як їх визначає відповідний міжнародно-правовий акт.

Підрозділ 1.2. «Інститут дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини: порівняльно-правовий аспект» присвячено виявленню спільних й відмінних

рис у розвитку інституту дружнього врегулювання в діяльності регіональних органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини.

Міжамериканська та африканська системи захисту прав людини вельми нагадують європейську систему, що діяла до реформи Європейського суду з прав людини 1998 р., а процедура дружнього врегулювання в цих системах є майже аналогічною процедурі у Страсбурзькому суді.

Дослідження розвитку міжамериканської системи захисту прав людини уможливило висновок, що дружнє врегулювання подеколи є оптимальним шансом для реального розв'язання системної проблеми в масштабах тієї чи іншої держави Латинської Америки. Відмітною особливістю дружнього врегулювання у міжамериканській системі захисту прав людини є т.зв. «заходи задоволення» (*satisfaction measures*) як наслідок гласності та доступності угод про дружнє врегулювання. Якщо в Європейському суді з прав людини однією із значних переваг дружнього врегулювання перед вирішенням справи по суті є можливість для держави «зберегти обличчя», уникнувши суспільного розголосу обставин справи та визнання порушення прав людини як такого, то в міжамериканській системі захисту прав людини суспільного розголосу не уникнути, констатація порушення є частиною відкритого рішення й може бути однією з умов угоди про дружнє врегулювання.

Африканська система захисту прав людини у довгостроковій перспективі сприятиме розвитку практики дружнього врегулювання спорів у сфері захисту прав людини в усіх державах Африканського союзу, що підтверджує позитивний вплив на правозастосовну практику в африканських країнах вже існуючих нечисленних прикладів успішної практики дружнього врегулювання спорів у справах Г. Каленга проти Замбії, Організація громадянських свобод проти Нігерії, Народна демократична організація за незалежність та соціалізм проти Гамбії, Модіс проти Ботсвани, Міжнародна амністія проти Замбії, Асоціація по захисту прав і свобод людини проти Джибуті тощо.

У **підрозділі 1.3. «Інститут дружнього врегулювання в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини: морально-етичний аспект»** розглянуто питання етичної легітиматії, ефективності й справедливості дружнього врегулювання спорів у сфері захисту прав людини. Доведено, що міжнародний захист прав людини є сферою не лише юридичної, а й морально-етичної відповідальності, особливо там, де мова йде про грубі порушення прав людини.

Філософсько-правовий аспект дружнього врегулювання спорів розглянуто в контексті відмінностей між філософією консеквенціалізму та деонтології. Використання такого підходу до розуміння інституту дружнього врегулювання у сфері захисту прав людини дозволяє констатувати, що погляди на морально-етичний вимір інституту дружнього врегулювання у філософських доктринах суттєво різняться. Якщо консеквенціалістський підхід здебільшого прихильний, то деонтологічна позиція – доволі

скептична. Ідея невід'ємних і невідчужуваних прав людини найперше корениться в деонтологічних традиціях. З деонтологічної точки зору дія вважається законною, якщо вона відповідає нормам моралі. Деонтологія має певну спорідненість з ретрибутивістськими теоріями покарання.

Констатовано, що для пошуку балансу між конфліктуючими інтересами сторін спору у сфері прав людини жоден аспект не є вирішальним і важливим сам собою. Залежно від конфліктної ситуації й конкретних обставин справи уявляється необхідною ретельно продумана морально-етична легітимація дружнього врегулювання. Лише професійна суддівська оцінка в кожній конкретній судовій справі може слугувати основою для будь-якої етичної оцінки.

Розділ другий «Дружнє врегулювання спорів в Європейському суді з прав людини» складається із трьох підрозділів, у яких охарактеризовано особливості процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини і види процедури дружнього врегулювання, визначено характеристики й особливості процедури схвалення умов односторонньої декларації.

У **підрозділі 2.1. «Процедура дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини»** доведено, що дружнє врегулювання може одночасно розглядатися як інститут міжнародного процесуального права і як форма міжнародної примирливої процедури. Визначено поняття та особливі правові характеристики інституту та процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини.

Розвиток процедури дружнього врегулювання у Страсбурзькому суді відображає низку різноманітних змін і реформ, яких зазнавали інституції Ради Європи за більш ніж півстоліття своєї історії. Охарактеризовано основні етапи історії та розвитку процедури дружнього врегулювання: в Європейській комісії з прав людини та Європейському суді з прав людини до 1998 р. та в Європейському суді з прав людини з 1998 по 2010 рр., в Європейському суді з прав людини з 2010 р. до сьогодні.

Встановлено, що на двох останніх етапах реформи Суду порядок процедури дружнього врегулювання суттєво не змінювався, але дружнє врегулювання набувало все більшої популярності, кількість заяв до Суду постійно зростала. У таких умовах Суд знайшов власний *modus improvisus* для використання дружнього врегулювання – творчий шлях, який не був прямо передбачений Конвенцією. Стратегія є такою: серед заяв, що визнаються Судом прийнятними, по всіх заявах, що стосуються сфер, де вже сформовано прецедентне право (*case-law*), Суд намагається завершити розгляд справи дружнім врегулюванням, якщо ж таке врегулювання не може бути досягнуто, але уряд готовий запропонувати односторонню декларацію, Суд майже завжди її приймає, вилучаючи заяву з реєстру справ. У результаті цього незвичного вирішення лише невеликий відсоток усіх справ нині розглядається палатами Суду або Великою Палатою.

У підрозділі 2.2. «*Види процедури дружнього врегулювання в практиці Європейського суду з прав людини*» на основі прецедентного права і практики Суду, види процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини класифіковано за такими критеріями: категорією справ, формою судового рішення, кількістю заявників, колом суб'єктів, способом моніторингу за виконанням умов дружнього врегулювання, рекомендованими заходами, місцем укладення угоди, стадіями судового процесу, на яких було досягнуто дружнє врегулювання, ступенем конфіденційності переговорів щодо дружнього врегулювання спору.

За категоріями справ види процедури дружнього врегулювання поділено на типові, групові (об'єднані), імпліцитне, реальне, подальше, пілотне та міждержавне дружнє врегулювання. Окремо розглянуто формальне дружнє врегулювання (поза рамками судового провадження).

Встановлено, що для всебічної оцінки прецедентного права і практики Суду необхідно розрізняти процедури дружнього врегулювання та схвалення умов односторонньої декларації як різні форми міжнародної примирливої процедури зі специфічними характеристиками.

У підрозділі 2.3. «*Процедура схвалення умов односторонньої декларації в Європейському суді з прав людини*» визначено поняття та особливі правові характеристики процедури схвалення умов односторонньої декларації в Страсбурзькому суді.

Встановлено, що держави – сторони Конвенції зазвичай застосовують подання односторонніх декларацій після невдалої спроби переговорів щодо досягнення дружнього врегулювання.

Правозастосовна практика щодо односторонніх декларацій суттєво вплинула на цю форму примирливої процедури. Значна кількість односторонніх декларацій була відхилена Судом, який не побачив у них відповідних сатисфакцій, наприклад, у справах Веренцов проти України, Ранцев проти Кіпру та Росії та інших.

Доведено, що односторонні декларації спершу використовувалися переважно щодо повторюваних справ. У таких справах держава-відповідач, як правило, готова визнати порушення Конвенції і запропонувати заявникові фінансову компенсацію на підставі усталеної практики Суду. Проте зростаюча кількість заяв призвела до серйозних зловживань у використанні односторонніх декларацій урядами держав-відповідачів, внаслідок чого дія цього інструменту поширилася не лише на повторювані, а й на нові справи, правозастосовна практика і прецедентне право Суду щодо яких ще не склалися.

Зроблено висновок, що схвалення умов односторонньої декларації в Європейському суді з прав людини може бути найбільш доречним у часто повторюваних справах, де заявники вимагають виключно встановлення справедливої сатисфакції у грошовій формі.

Розділ третій «Дружнє врегулювання у справах проти України в Європейському суді з прав людини: національно-правовий аспект» складається з двох підрозділів, які присвячено актуальним питанням законодавчого регулювання участі України у судовому процесі Європейського суду з прав людини щодо досягнення дружнього врегулювання спору, а також проблемам розвитку національного законодавства та практики щодо виконання рішень Суду щодо дружнього врегулювання у справах проти України.

У підрозділі 3.1. *«Законодавство України про заходи щодо досягнення дружнього врегулювання спору у справах проти України в Європейському суді з прав людини»* проаналізовано нормативно-правові акти України щодо умов та заходів досягнення дружнього врегулювання спору за участю України в Європейському суді з прав людини. Здійснено аналіз національних правових інструментів, які має право використовувати Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини для вжиття заходів щодо дружнього врегулювання спору з заявником за дорученням Уряду України.

Зроблено висновок, що на рівні національного законодавства правова позиція необхідності досягнення дружнього врегулювання спору за власною ініціативою уряду або за ініціативою заявника наразі отримала найбільшого сприяння з боку законодавця та Уряду України і викликана розумінням реальної можливості використання процедури дружнього врегулювання як засобу досягнення згоди між сторонами на основі справедливої сатисфакції.

У підрозділі 3.2. *«Виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справах проти України»* констатовано, що проблеми виконання рішень Суду щодо дружнього врегулювання зумовлені різними факторами, зокрема, постійним збільшенням потоку заяв до Суду, гострою нестачею бюджетних коштів, зростанням кількості повторюваних заяв, породжених системними недоліками української правової системи тощо.

Наголошується, що оскільки виконання рішення Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справах проти України зводиться до вжиття загальних та індивідуальних заходів, запропонованих Судом, найбільші складнощі виникають з усуненням системних/структурних проблем у правовій системі України, виявлених рішеннями Суду.

Проаналізовано новітні тенденції щодо вдосконалення процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини (зокрема рішень щодо дружнього врегулювання), які активно обговорюються юридичною спільнотою (наприклад, проект Закону про внесення змін до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (щодо забезпечення виконання судових рішень) № 0913 від 27 листопада 2014 р.).

Визначено, що розвиток на національному рівні взаємодії між заявником і державою-відповідачем, безперечно, сприятиме практиці дружнього врегулювання й подоланню розбіжностей, що виникли між сторонами спору. Запропоновано застосувати процедуру відбору співробітниками Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини перспективних у сенсі дружнього врегулювання заяв, які було комуніковано Уряду України.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливу наукову задачу щодо визначення особливих правових характеристик інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини в умовах розвитку міжнародного судового процесу у сфері захисту прав людини, що дало змогу сформулювати так і узагальнюючі положення та висновки:

1. Міжнародні примирливі процедури є частиною інституційно-правового механізму мирного врегулювання міжнародних спорів. Міжнародні примирливі процедури застосовуються у разі, якщо намагання сторін застосувати інші засоби мирного врегулювання не дали позитивного результату і мало місце звернення до органу міжнародного правосуддя. Дослідження еволюції мирного врегулювання міжнародних спорів дозволяє говорити про зародження процедури дружнього врегулювання спорів у другій половині ХХ ст. Цей новий етап у розвитку міжнародних примирливих процедур пов'язаний із формуванням системи регіональних органів міжнародного правосуддя у сфері міжнародного захисту прав людини. У період 1959–1979 рр. відбувається оформлення інституту дружнього врегулювання міжнародних спорів, дружнє врегулювання наділяється характерними йому й нині, оригінальними на фоні інших форм міжнародних примирливих процедур, рисами – досягнення заінтересованими сторонами спору взаємовигідної згоди щодо справедливої сатисфакції потерпілій стороні на основі поваги до прав людини, як їх визначає відповідний міжнародно-правовий акт. Інститут дружнього врегулювання, увібрав у себе риси та досвід застосування посередництва (медіації), примирення, переговорів, арбітрування та інших форм примирливих процедур в історичній ретроспективі. Підхід до дружнього врегулювання як до цілого арсеналу засобів відкриває нові пізнавальні можливості і є актуальним для подальших наукових досліджень.

2. В історичному ракурсі принцип сприяння примиренню сторін або дружньому врегулюванню спору (*favor conciliationis*) у міжнародному праві прав людини хоч і не одразу отримав формальне юридичне закріплення, але досяг високого ступеня розвитку під впливом якісних змін у системі органів міжнародного правосуддя у другій половині ХХ століття. Ці зміни були зумовлені розрядкою міжнародної напруженості з наданням правам

людини і загальнолюдським цінностям політичної ваги, рівнозначної цінностям миру, безпеки та сталого економічного розвитку.

Порівняльний аналіз договірних основ європейської, міжамериканської та африканської регіональних систем захисту прав людини та правил процедури відповідних регіональних судових установ дозволяє дійти висновку, що процедура дружнього врегулювання в міжамериканській та африканській системах захисту прав людини у багатьох аспектах є аналогом процедури дружнього врегулювання як частини примирливого механізму страсбурзької системи.

3. Інститут дружнього врегулювання спорів у сфері захисту прав людини порушує низку фундаментальних етичних і морально значущих проблем. Особливої актуальності вони набувають при розгляді грубих порушень прав людини. Враховуючи певний «конфлікт» філософських теорій, питання дружнього врегулювання в органах міжнародного правосуддя слід вважати етично складним. Балансування між публічними й приватними інтересами сторін та етичними уявленнями має відбуватись шляхом гармонізації різних фундаментальних цінностей. Глибокий конфлікт між ефективністю й справедливістю в дружньому врегулюванні спорів не може бути вирішений раз і назавжди. Ефективність Європейського суду з прав людини сьогодні підтверджує його визначна роль у підтримці єдності договірно-правових основ у сфері захисту прав людини; вплив не лише на інтереси сторін спору, а й на формування очікувань, які нерідко коригують поведінку осіб, які не брали участь у судовому процесі. Тому у системі функцій судового процесу в Європейському суді з прав людини (поряд з охоронною, контрольною, функціями судочинства та судової правотворчості) можна виділити функцію легітимації рішень Суду, яка полягає у тому, що вони мають не лише компенсаторний характер, а й повинні відповідати очікуванням суспільства (зокрема, заявників) щодо встановлення справедливості.

4. Дружнє врегулювання та схвалення умов односторонньої декларації як судові засоби мирного врегулювання спорів формують примирливий механізм страсбурзької системи. Як правовий інститут, інститут дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини являє собою спільність нормативно-правових (матеріальних і процесуальних), морально-етичних, структурних та функціональних характеристик врегулювання міжнародно-правового спору між сторонами на основі загальноновизнаних принципів міжнародного судового процесу, принципів конфіденційності переговорів та балансу інтересів сторін, взаємовигідної згоди і дотримання прав людини, з винесенням обов'язкового судового рішення для сторін спору або без такого. Ґрунтуючись на визначеннях різних форм примирливих процедур, поняттєвих тлумачень, детермінаціях семантичної складової цього правового поняття, вважаємо, що дружнє врегулювання як процедура – це форма міжнародної примирливої процедури, яка заснована

на загальновизнаних принципах міжнародного судового процесу, принципах конфіденційності переговорів, балансу інтересів сторін і повазі до прав людини, яка може бути застосована на будь-якій стадії судового процесу в Європейському суді з прав людини з моменту визнання заяви прийнятною та спрямована на досягнення сторонами спору взаємовигідної згоди щодо справедливої сатисфакції потерпілій стороні.

5. Нині міжнародно-правовою доктриною ще не розроблено єдиної універсальної класифікації видів процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини. Попередні класифікації зарубіжних авторів були засновані на критеріях, які, на нашу думку, важко формалізувати, що створювало певні труднощі для дослідження процедури дружнього врегулювання. Сучасна класифікація має усувати недоліки попередніх і охоплювати всі особливі характеристики цієї форми примирливої процедури. Пропонуються такі критерії класифікації видів процедур дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини: категорія справ, форми судового рішення, кількість заявників, коло суб'єктів, спосіб моніторингу за виконанням умов дружнього врегулювання, рекомендовані заходи, місце укладення угоди, стадії судового процесу, на яких було досягнуто дружнє врегулювання, ступінь участі заявника у процесі переговорів щодо дружнього врегулювання. Так само варто розрізняти види процедури дружнього врегулювання: типове, імпліцитне, групове (об'єднане), реальне, подальше, пілотне, міждержавне та формальне дружнє врегулювання.

6. Необхідно розмежовувати процедуру дружнього врегулювання та процедуру схвалення умов односторонньої декларації як різні форми міжнародної примирливої процедури в Європейському суді з прав людини із специфічними характеристиками. Пропонується вважати процедуру схвалення умов односторонньої декларації формою міжнародної примирливої процедури, заснованою на принципі поваги до прав людини, яка може бути застосована на будь-якій стадії судового процесу в Європейському суді з прав людини з моменту визнання заяви прийнятною та виражається у відкритій пропозиції держави щодо справедливої сатисфакції потерпілій стороні, за умови її згоди або без такої згоди за рішенням Суду. Вважаємо, що односторонні декларації можуть бути найбільш доречними у часто повторюваних справах, де заявники вимагають виключно встановлення справедливої сатисфакції у грошовому вираженні. Найчастіше Суд прийматиме односторонню декларацію навіть якщо фінансова компенсація була запропонована урядом *ex gratia*, тобто фактично без визнання будь-якої відповідальності за порушення та подальших юридичних зобов'язань для держави, за умови, що існує можливість *restitutio in integrum* та поновлення *status quo ante*.

7. Для України розвиток практики застосування процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини, підкріплений реальним усуненням структурних недоліків національної правової системи, допоміг би: зменшити кількість прийнятих рішень щодо суті проти України; істотно знизити розголос щодо виявлених порушень та зменшити ймовірність нових звернень до Суду; підвищити суспільну довіру до дотримання Україною принципів демократії, верховенства права та захисту прав людини і основоположних свобод. В Україні сформовано достатні нормативно-правові засади для застосування процедури дружнього врегулювання у справах проти України. Проте системність та узгодженість практики виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справах проти України є актуальною проблемою правозастосовної практики. Стан використання процедури дружнього врегулювання у справах проти України демонструє, що для української держави політика дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини має передовсім компенсаторний, і лише *a posteriori* – стабілізаційний (спрямований на усунення причин порушення Конвенції) характер. Застосування урядом процедури дружнього врегулювання у справах проти України в Європейському суді з прав людини дозволяє змінити політику держави щодо додержання європейських стандартів захисту прав людини з компенсаторної на превентивну.

8. Виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання та активна політика держави щодо розвитку практики дружнього врегулювання, в умовах гострої нестачі бюджетного фінансування, не є простим завданням. Стратегічним кроком на національному рівні має стати виділення відповідних бюджетних коштів для підготовки Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини обґрунтованих пропозицій щодо компенсаційних виплат для заявників. Доцільно було б надалі передбачати у Державному бюджеті України окрему статтю витрат на забезпечення реалізації політики дружнього врегулювання в Страсбурзькому суді. Практична сторона виконання рішень Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання полягає у виконанні загальних та індивідуальних заходів, запропонованих Судом у рішеннях щодо України. Найбільші складнощі виникають у сфері усунення системних/структурних проблем у правовій системі України, виявлених рішеннями Суду. Розвиток на національному рівні інституту взаємодії між заявником і державою-відповідачем, безперечно, сприяв б практиці дружнього врегулювання й подоланню розбіжностей, що виникли між сторонами спору. Якнайшвидше дружнє врегулювання нерідко пов'язується не лише з удосконаленням законодавства й усуненням різних недоліків національної правової системи, а й виявляється для держави «дешевшим», ніж повноцінний судовий розгляд справи із винесенням рішення Суду по суті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Бурма С. К. Правовые основы и особенности применения процедуры дружественного урегулирования по жалобам против Украины в Европейском суде по правам человека / С. К. Бурма // Альманах міжнародного права. – 2014. – Випуск 5. – С. 59–68.
2. Бурма С. К. Пілотне дружнє врегулювання в ЄСПЛ / С. К. Бурма // Central and Eastern European Legal Studies. – Issue 2/2014. –Р. 257–268.
3. Бурма С. К. Процедура схвалення умов односторонньої декларації в Європейському суді з прав людини / С. К. Бурма // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Сер. «Юриспруденція». – 2014. – № 12. – Том 2. – С. 198–200.
4. Бурма С. К. Співвідношення понять «примирливі процедури» і «дружнє врегулювання» у міжнародному праві / С. К. Бурма // Науковий вісник Ужгородськ. нац. ун-ту. Сер. «Право». – 2015. – № 32. – С. 168–171.
5. Бурма С. К. Інститут дружнього врегулювання у доктрині міжнародного права [Електронний ресурс] / С. К. Бурма // Форум права : електронне наукове видання. – 2015. – № 1. – С. 32–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_7.pdf
6. Бурма С. К. Дружнє врегулювання в практиці органів міжамериканської системи захисту прав людини / С. К. Бурма // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 3. – С. 168–175.
7. Burma S. Aspekty moralne i etyczne instytutu polubownego załatwienia sprawy do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka/ Sergii Burma// Studenckie Zeszyty Naukowe. – 2015. – № 29. –S. 69–72.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Бурма С. К. О понятии «примирительная процедура» / С. К. Бурма // Європейська інтеграція України: правовий вимір : Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 27–28 вересня 2012 р.). – З. : Запорізька міська молодіжна громадська організація «Перспектива», 2012. – С. 5–11.
9. Бурма С. К. Інститут примирення у міжнародному праві / С. К. Бурма // Сучасні тенденції розвитку юридичної освіти та науки в Україні : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 лютого 2013 р.) / ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – К. : ГО «ІОМП», 2013. – С. 12–16.
10. Бурма С. К. Принцип сприяння примиренню сторін спору *favor conciliationis* у міжнародному праві / С. К. Бурма // Національні механізми забезпечення прав людини в Україні : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 листопада 2013 р.) / ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – К. : ГО «ІОМП», 2013. – С. 46–48.

11. Бурма С. К. Перспективи розвитку процедури дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини / Т. О. Анцупова, С. К. Бурма // Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : матер. третьої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19–20 вересня 2014 р.) / за ред. д. ю. н., проф., академіка С. В. Ківалова ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2014. – С. 69–77.

12. Бурма С. К. Розвиток інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини / С. К. Бурма // Міжнародне право: de lege praeterita, instante, future : матер. Четвертої Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспірант. та молод. вчених (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.) / за заг. ред. Т. О. Анцупової. – З. : Акцент Інвест-трейд, 2014. – Т. 2. – С. 9–13.

13. Бурма С. К. Дружественное урегулирование в Европейском суде по правам человека: законодательные реалии Украины / С. К. Бурма // Правові проблеми цивілізаційного вибору України : матер. круглого столу, присвяч. 10-річчю кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства (м. Одеса, 28 листопада 2014 р.) / за ред. д. ю. н., проф., академіка С. В. Ківалова ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – О. : Фенікс, 2014. – С. 177–181.

14. Бурма С. К. До питання про передумови створення Арабського суду з прав людини / С. К. Бурма // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.) / відп. за вип. М. В. Афанасьєва. – О. : Юрид. літ., 2015. – Т. 2. – С. 384–386.

15. Бурма С. К. Морально-етичні імперативи інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини / С. К. Бурма // Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–21 травня 2015 р.) / Укладачі: І. П. Голосніченко, Т. О. Чепульченко, В. Ю. Пряміцин. – К. : Політехніка, 2015. – С. 51–53.

АНОТАЦІЯ

Бурма С. К. Міжнародно-правова характеристика інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено дослідженню генезису, доктринальних основ, юридичної природи та особливих характеристик інституту дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини. У роботі висвітлено

еволюцію міжнародних примирливих процедур в діяльності органів міжнародного правосуддя у сфері захисту прав людини.

Розглянуто питання етичної легітимації дружнього врегулювання спорів у сфері захисту прав людини.

Обґрунтовано наукові підходи до визначення поняття «дружнє врегулювання» та розмежовано розуміння «дружнього врегулювання» як правового інституту та як процедури врегулювання спору в Європейському суді з прав людини. Вироблено критерії класифікації процедур дружнього врегулювання на основі останніх тенденцій прецедентного права і практики Європейського суду з прав людини. Сформульовано визначення процедури схвалення умов односторонньої декларації в Європейському суді з прав людини.

Систематизовано нормативно-правові акти України, що регулюють порядок застосування дружнього врегулювання в Європейському суді з прав людини у справах проти України. Проаналізовано новітні тенденції щодо вдосконалення процесу виконання рішень Європейського суду з прав людини (зокрема рішень щодо дружнього врегулювання).

Ключові слова: дружнє врегулювання, одностороння декларація, міжнародна примирлива процедура, міжнародний юридичний процес, система органів міжнародного правосуддя, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини.

АННОТАЦИЯ

Бурма С. К. Международно-правовая характеристика института дружественного урегулирования в Европейском суде по правам человека. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2015.

Диссертация посвящена исследованию генезиса, доктринальных основ, юридической природы и особых характеристик института дружественного урегулирования в Европейском суде по правам человека. В работе рассматривается эволюция международных примирительных процедур в деятельности органов международного правосудия в сфере защиты прав человека: от отдельных правовых норм, которые определяют порядок мирного урегулирования спора в международном судебном процессе до формирования целостного правового института дружественного урегулирования споров.

Рассматриваются вопросы этической легитимации института дружественного урегулирования споров в сфере защиты прав человека.

Обосновываются научные подходы к определению понятия «дружественное урегулирование» и разграничению понимания

«дружественного урегулирования» как правового института и как процедуры урегулирования спора в Европейском суде по правам человека.

Институт дружественного урегулирования рассматривается как общность нормативно-правовых (материальных и процессуальных), морально-этических, структурных и функциональных характеристик урегулирования международно-правового спора между сторонами на основе общепризнанных принципов международного судебного процесса, принципов конфиденциальности переговоров и баланса интересов сторон, взаимовыгодного согласия и соблюдения прав человека, с вынесением обязательного судебного решения для сторон спора или без такового.

Процедура дружественного урегулирования понимается как форма международной примирительной процедуры, которая основана на общепризнанных принципах международного судебного процесса, принципах конфиденциальности переговоров, баланса интересов сторон и уважении прав человека, которая может быть применена на любой стадии судебного процесса в Европейском суде по правам человека, с момента вынесения решения о приемлемости жалобы и направлена на достижение сторонами спора взаимовыгодного согласия относительно справедливой сатисфакции для удовлетворения потерпевшей стороны.

Выработаны критерии классификации процедур дружественного урегулирования на основе последних тенденций прецедентного права и практики Европейского суда по правам человека. Разработано определение процедуры одобрения условий односторонней декларации в Европейском суде по правам человека.

Процедура одобрения условий односторонней декларации в Европейском суде по правам человека рассматривается как форма международной примирительной процедуры, основанная на принципе всеобщего уважения прав человека, которая может быть применена на любой стадии судебного процесса с момента признания жалобы приемлемой и выражается в открытом предложении государства о справедливой компенсации для удовлетворения потерпевшей стороны, при условии её согласия или без такого согласия по решению Европейского суда по правам человека.

Систематизированы нормативно-правовые акты Украины, регулирующие порядок применения дружественного урегулирования в Европейском суде по правам человека в делах против Украины. Проанализированы новейшие тенденции совершенствования процесса исполнения решений Европейского суда по правам человека (в том числе решений о дружественном урегулировании).

Ключевые слова: дружественное урегулирование, односторонняя декларация, международная примирительная процедура, международный юридический процесс, система органов международного правосудия, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека.

SUMMARY

Burma S. K. The International Legal Description of the Institute of Friendly Settlement in the European Court of Human Rights. – Manuscript.

The thesis for Candidates of Law Degree by speciality 12.00.11 – International Law. – National University «Odessa Academy of Law». – Odessa, 2015.

The thesis presents research of genesis, doctrinal foundations, legal nature and specific characteristics of the institute of friendly settlement in the European Court of Human Rights. The author highlights the evolution of international conciliation procedures in the system of international justice in the field of human rights.

The question of the ethical legitimation of the friendly settlement of the disputes in the field of human rights has been reviewed.

Based on the academic approaches to the definition of «friendly settlement» it was distinguished the understanding of «friendly settlement» as a legal institution and as the procedure in the European Court of Human Rights. The criteria for classification the friendly settlement on the basis of the European Court of Human Rights' recent practice have been proposed; as far as the conditions determining approval procedure of the unilateral declarations in the European Court of Human Rights have been provided.

It was systematized the legislation of Ukraine as to applying the friendly settlement in the European Court of Human Rights in cases against Ukraine. It was analyzed the latest trends for improving the process of execution of judgments of the European Court of Human Rights (including the friendly settlement judgments and decisions).

Keywords: the friendly settlement, the unilateral declaration, the international conciliation procedure, the international judicial process, the international legal process, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights.